

Också i vår tid

AV JESPER SVARTVIK

Den föreläsning som påven Benedikt XVI höll den 12 september 2006 vid universitet i Regensburg har uppmärksammats över hela världen. Av titeln *Glaube, Vernunft und Universität: Erinnerungen und Reflexionen* ("Tro, förnuft och universitet: Minnen och reflexioner") framgår det att hans huvudsyfte var att kommentera förhållandet mellan tro och vetande. Även om huvuddelen av föreläsningen förvisso ägnades åt denna frågeställning är det inte den som har förorsakat oroligheter. Det som har gjort föreläsningen känd – ja, ökad – är i stället hans inledande exempel. Han återopade där en kommentar som den bysant-inske kejsaren Manouel II Palaiologos ska ha fällt år 1391 (här i den tyska översättning som påven använde i föreläsningen): "Zeig mir doch, was Mohammed Neues gebracht hat und da wirst du nur Schlechtes und Inhumanes finden wie dies, dass er vorgeschrieben hat, den Glauben, den er predigte, durch das Schwert zu verbreiten." ("Visa mig vad Muhammed gett oss som är nytt, och du finner endast sådant som är ont och omänskligt, så som hans påbud att med svärd sprida den tro han predikar.")

Negativa konsekvenser

Även om det finns anledning att tro Benedikt XVI när han försäkrar att han aldrig avsåg att uppreta *ummah* (den muslimska världen), kan det väl knappast anses vara egendomligt att detta uttalande av den romersk-katolska kyrkans överhuvud har väckt uppståndelse. Däremot är det förvisso egendomligt att han och hans närmaste rådgivare tycks ha trott att talet inte kunde få negativa konsekvenser. Visserligen har han flera gånger försäkrat att det bakomliggande syftet med citatet var att belysa att mission med hjälp av våld strider mot såväl mänskligt förnuft som Guds natur, men många kommentatorer världen över har påpekat att det för påven med lätthet skulle gå att finna belysande exempel i den kristna kyrkans historia. Han hade inte behövt ta sig över Bosporen för att få vatten på den kvamen. Med ett självkritiskt exempel

från den egna traditionen hade han med lätthet kunnat undvika de reaktioner som han enligt egen utsago aldrig eftersträvade.

Judendom som negativ illustration

Det kan finnas skäl för Svenska kommittén mot antisemitism att här kortfattat kommentera universitetsföreläsningen i Regensburg. För det första hade det, som sagt, varit fullt möjligt för Benedikt XVI att belysa sin tes med hjälp av ett exempel från den kristna traditionen, men han valde att beskriva det icke önskvärda med hjälp av en *annan* tradition. Kort sagt, budskapet bekostades av någon annan. SKMA har till huvuduppgift att med hjälp av utbildningsverksamhet, informationsmaterial och opinionsarbete motarbeta antisemitism. I vårt arbete märker vi tyvärr att judendom och judenhet ofta får tjäna som illustrationer för något klandervärt, negativt eller icke önskvärt. Också i de fallen framförs ett budskap på bekostnad av någon annan. Alla som vill motarbeta xenofobi av olika slag i vårt samhälle bör vara uppmärksamma på detta fenomen.

Judisk – kristna relationer

För det andra kan det finnas anledning att påminna om det romersk-katolska dokumentet *Nostra Aetate* ("I vår tid"). Det antogs den 28 oktober 1965 av Andra Vatikankonciliet; hösten 2005 uppmärksammades dokumentets fyrtioårsjubileum världen över med symposier, konferenser och bokutgivning. Serien *Rediscovering Vatican II* är det mest konkreta exemplet: i åtta böcker ska de officiella dokumenten analyseras tematiskt. Kardinal Edward Idris Cassidy har skrivit boken *Ecumenism and Interreligious Dialogue* som behandlar bland annat *Nostra Aetate*. I den splittrerna uppslagsboken *A Dictionary of Jewish-Christian Relations* beskriver den amerikanske teologen Eugene J. Fischer *Nostra Aetate* som det viktigaste kristna dokumentet om judisk-kristna relationer sedan aposteln Paulus författade Romarbrevets elfte

kapitel för snart två tusen år sedan. Dokumentet redogör för den romersk-katolska kyrkans förhållande till människor av annan tro: ”I vår tid [latin: *Nostra aetate*] då människosläktet alltmer blir en enhet och då förbindelserna mellan de olika folken ökar, överväger kyrkan mera noggrant sitt förhållande till de icke-kristna religionerna. I sin uppgift att främja enheten och kärleken bland människorna och även bland folken tar hon här sikte på det som är gemensamt för alla människor och leder till inbördes samhörighet.” I det avslutande stycket fastslås det att ”kyrkan förkastar ... som främmande för Kristi anda all diskriminering av människor och alla övergrepp mot dem på grund av ras eller färg, klass eller religion.” Tanken var ursprungligen att hela dokumentet skulle handla om synen på och förhållandet till judendomen och judenheten. Det skulle vara ett *Decretum de Iudaeis* som gjorde upp med det Jules Isaac har kallat ”föraktets teologi”. Av flera skäl vidgades emellertid perspektivet. Dokumentet uttalar sig därför om relationen till alla andra religioner och alla andra religionsutövare. Detta får emellertid inte skymma sakförhållandet att de som utarbetade den äldsta versionen av dokumentet först reflekterade över varför de judisk-kristna relationerna varit så djupt problematiska i det förflutna – och över vad som behövdes för att de skulle bli bättre i framtiden. Detta historiska faktum är helt säkert av stor betydelse: mötet med judendomen är för den kristna kulturen den *första* frågan, men inte den *enda* frågan. Detta framgår med tydlighet av Benedikt XVI:s föreläsning. Därför är dokumentet *Nostra Aetate* (”I vår tid”) aktuellt också i vår tid genom att ta ”sikte på det som är gemensamt för alla människor och leder till inbördes samhörighet.”

Jesper Svartvik är ordförande i Svenska kommittén mot antisemitism